

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

М.П. Баган

ОСНОВИ ТЕРМІНОЗНАВСТВА

Видання друге, змінене й доповнене

Київ – 2023

Баган М.П.

Основи термінознавства: [навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи студентів]. Видання друге, змінене й доповнене. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. 44 с.

Посібник призначений для студентів, які навчаються за освітньою програмою "Українська мова і література, англійська мова, зарубіжна література" першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 014 Середня освіта, спеціалізацією 014.01 Українська мова і література.

Рецензенти:

Соколова С.О., доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України;

Школа Г.М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету.

Надруковано за ухвалою вченої ради
Київського національного лінгвістичного університету
(протокол № 18 від 26 червня 2023 р.).

© М.П.Баган, 2023

© Видавничий центр КНЛУ, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	8
Практичне заняття №1. Термін як специфічна мовна одиниця.....	8
Практичне заняття № 2. Способи термінотворення в українській мові	11
Практичне заняття № 3. Роль запозичень у розвитку національної термінології.....	15
Практичне заняття № 4. Особливості перекладу та написання іншомовних термінів.....	19
Практичне заняття № 5. Парадигмальні відношення в терміносистемах.....	23
Практичне заняття № 6. Особливості української лінгвістичної термінології.....	26
Практичне заняття № 7. Термінологічні словники.....	30
СХЕМА ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕРМІНА	33
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	34
ЗРАЗОК ЗАВДАНЬ З МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	37
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ	38
ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	39
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	40

ПЕРЕДМОВА

Стрімкий розвиток науки й техніки зумовлює активне збагачення сучасної української літературної мови термінами. Вони становлять близько 90 % нових слів. Одні з них запозичено, інші вироблено на рідномовному ґрунті. Формування термінологічних систем – надзвичайно складний процес, який породжує чимало проблем для науковців та користувачів мови. Перед сучасним українським термінознавством гостро стоїть проблема ревізування великої кількості запозичених термінів, розмежування вмотивованих і невмотивованих запозичень, освоєння іншомовних термінів відповідно до фонетичних та орфографічних норм української мови. Не можна ігнорувати проблему вилучення невдалих кальок, нечітких, громіздких термінів, будова яких суперечить морфологічним особливостям української мови. Для очищення й зміцнення питомої термінології важливо активізувати питомі способи термінотворення, які було штучно вилучено за радянських часів. Актуальним залишається кодифікування термінів, укладання повних, новітніх термінологічних словників.

З огляду на непростий стан української термінології важливо правильно зорієнтувати студентів у проблематиці сучасного українського термінознавства, ознайомити їх з історією формування української науково-технічної термінології, навчити основних правил вибору, перекладу та уживання термінів.

Навчальну дисципліну "Основи термінознавства" у Київському національному лінгвістичному університеті вивчають студенти, які навчаються за освітньою програмою "Українська мова і література, англійська мова, зарубіжна література" першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 014 Середня освіта, спеціалізацією 014.01 Українська мова і література.

Допомогти студентам у вивченні курсу "Основи термінознавства" має на меті цей посібник. Зокрема, він відбиває інформаційний обсяг навчальної дисципліни, який структуровано на три змістові модулі. Керуючись наповненням змістових модулів, студенти зможуть самостійно проаналізувати мету й актуальні проблеми термінознавства, вивчити етапи формування української термінологічної лексики, з'ясувати специфіку організації та функціонування термінологічних систем.

Посібник пропонує плани практичних занять з курсу "Основи термінознавства". До кожного практичного заняття запропоновано теоретичні питання для обговорення, список літератури, питання для самоконтролю та завдання для самостійного виконання.

Дотримання навчально-методичних рекомендацій передбачає вироблення в студентів умінь аналізувати специфіку термінів, орієнтуватися в тенденціях термінотворення, висловлювати свої думки, дотримуючись норм терміновживання та вимог наукового стилю.

У завданнях використано новий, максимально придатний для кожної конкретної теми матеріал, який укладачем відібрано власноруч із наукових праць. Тексти завдань не лише будуть закріплювати знання та навички студентів, але й виконуватимуть пізнавальну, розвивальну, виховну та естетичну функції.

Кожне практичне заняття є заліковим. Для належної підготовки до заліку студентам потрібно опрацювати всі теми, подані в посібнику. Крім того, вони повинні виконати домашню самостійну роботу, за яку отримують окрему оцінку. У посібнику запропоновано варіанти завдань для самостійної роботи, описано спосіб її оформлення та критерії оцінювання. Виконання самостійної роботи зорієнтоване на розвиток дослідницьких умінь студентів на основі вивченого ними матеріалу.

На окрему увагу заслуговує підготовка до модульної контрольної роботи. У посібнику наведено зразки завдань до неї, визначено критерії її оцінювання.

Посібник містить також перелік питань до заліку з навчальної дисципліни "Основи термінознавства". До складання заліку студент може бути допущеним лише після успішного опрацювання тем практичних занять, виконання домашньої самостійної роботи та написання модульної контрольної роботи.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Проблематика термінознавства.

Термінознавство як розділ мовознавства. Основні поняття термінознавства. Предмет і об'єкт вивчення термінознавства. Основні завдання термінознавства. Зв'язок термінознавства з іншими науками: лексикологією, лексикографією, словотвором, морфологією, синтаксисом та спеціальними галузевими дисциплінами. Поняття "термін", "термінологія", "терміносистема", "термінологізація".

Історія, стан та проблеми українського термінознавства. Основні етапи розвитку українського термінознавства. Українська термінологія в Галичині (40 – 60-і роки XIX ст.). Собор руських учених у Львові 1848 р., його вплив на розвиток української термінологічної науки. Термінологічна праця у Східній Україні (1861–1862 рр.). Термінознавчі публікації журналу «Основа». Внесок львівського Товариства ім. Шевченка у становлення української термінології.

«Золоте десятиріччя» розвитку української науково-технічної термінології (1921-1933 рр.) – діяльність Інституту української наукової мови в Києві. Відомі українські мовознавці та громадські діячі, які займалися проблемами термінознавства. Особливості розвитку українського термінознавства в часи радянської системи.

Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства.

Термін як мовна одиниця. Ознаки термінів. Зв'язок терміна з поняттям. Логічна системність терміна. Умотивованість терміна. Багатозначність терміна. Термін і слово. Критерії термінологічності мовної одиниці. Формальна та семантична структура термінів. Функції термінів. Терміни і професіоналізми. Типи термінів за будовою і структурою.

Способи термінотворення. Вторинна номінація як найдавніший спосіб термінотворення. Термінологізація загальноживаної лексики. Способи термінологізації. Перетермінологізація. Детермінологізація.

Морфологічні способи термінотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний, постфіксальний способи, основоскладання, словоскладання, аббревіація. Обмеження продуктивності інтерференційних способів термінотворення. Відновлення та активізація дериваційних моделей 20-х років XX ст. Словотвірні варіанти як дестабілізаційний чинник розвитку терміносистеми.

Неморфологічні способи термінотворення: лексико-семантичний, морфолого-синтаксичний, синтаксичний.

Роль запозичень у розвитку національних терміносистем. Переваги й недоліки запозичених термінів порівняно з питомими термінами. Фонетичні та морфологічні ознаки термінів, запозичених з різних мов. Калькування. Види кальок. Інтернаціоналізми.

Способи освоєння іншомовних термінів. Правопис термінів іншомовного походження.

Змістовий модуль 3. Структура та особливості розвитку термінологічних систем української мови.

Організація термінологічних систем на рівні парадигматики. Поняття терміносистеми. Види системних відношень між термінами. Синонімія в термінології, види синонімів. Причини появи синонімів у термінології. Антонімічні відношення як джерело цілісного та системного сприйняття наукової інформації. Гіперо-гіпонімічні відношення між термінами у межах тематичних груп галузевих терміносистем. Особливості полісемії та омонімії в термінології. Проблема паронімії термінів.

Кількісні та якісні зміни у межах термінології як результат взаємодії лінгвальних та екстралінгвальних чинників і закономірностей.

Особливості української лінгвістичної термінології. Джерела української мовознавчої термінології. Динамічні процеси в українській лінгвістичній термінології. Лексична, граматична, стилістична, комунікативна мовознавча термінологія. Словники лінгвістичних термінів.

Термінографія. Проблеми унормування та стандартизації термінології. Типи термінологічних словників (енциклопедичні, тлумачні, одномовні, двомовні, багатомовні, тлумачно-перекладні, частотні, орфографічні ідеографічні, тезауруси тощо). Будова словникових статей термінологічних словників різних типів. Здобутки української термінографії. Словники лінгвістичних термінів.

Принципи унормування та стандартизації термінології.

МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1. Термін як специфічна мовна одиниця

Теоретичні питання:

1. Ознаки терміна як мовної одиниці.
2. Специфіка термінів на тлі загальноновживаної лексики.
3. Терміни й професіоналізми.
4. Критерії термінологічності мовної одиниці.
5. Класифікація термінів за будовою.
6. Типи термінів за сферою вживання.
7. Поділ термінів за походженням.
8. Номенклатура.

Література:

1. Баган, М. П. Співвідношення синтетизму й аналітизму в сучасній українській лінгвістичній термінології. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 2019. 22, 1, 100–108. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2019.170197>
2. Вакуленко М.О. Сучасна українська термінологія: методологія, кодифікація, лексикографічна практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. Київ, 2023. 445 с.
3. Васенко Л.А., Дубічинський В.В., Кринець О.М. Фахова українська мова : [навчальний посібник]. Київ: Центр учб. літ., 2008. С. 74 – 87.
4. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Політехніка, 2004. С. 41 – 57.
5. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: [підручник]. Львів : Світ, 1994. С. 143 – 150.
6. Стасюк Т. В. Прологомени соціокогнітивного термінознавства та соціокогнітивна інтерпретація терміна / Т. В. Стасюк // Термінологічний вісник : зб. наук. праць / Інститут української мови НАН України. Київ, 2019. Вип. 5. С. 55 – 64. Режим доступу : <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/1572>
7. Туровська Л. Українське термінознавство ХХІ ст.: основні напрямки досліджень. *Українська мова*. 2018. № 1. С. 57 – 63.
8. Філіппова Н. М. Загальне термінознавство : навч. посіб. Миколаїв : НУК, 2020. 219 с.
9. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник [Текст] / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та

соціально-правових дисциплін; Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2020. С. 18 – 30. Режим доступу : http://elibrary.donnuet.edu.ua/1984/1/2020_NP_Furt_Terminolohiia.pdf

10. Чорновол Г.В. Основні проблеми внормування сучасної української термінології. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С.106 – 111.

Запитання для самоконтролю:

1. Чим відрізняються терміни від загальноповживаної лексики?
2. Яких правил дотримуються при термінотворенні?
3. Які терміни вважають вдалими?
4. У чому полягає мотивованість термінів?
5. Які терміни вважають частково мотивованими?
6. Які терміни називають хибно мотивованими? Чому вони виникають?
7. У чому полягає системність терміна?
8. Які функції виконують терміни?
9. Як співвідносяться терміни з професіоналізмами? Чим вони відрізняються?
10. Якими бувають терміни за будовою?
11. Які терміни за будовою переважають у сучасних науках?
12. Як розрізняють терміни за сферою вживання?
13. Якими бувають терміни за походженням?
14. Що таке номенклатура? Чим вона відрізняється від термінів?
15. Чому українська термінологія досі потребує впорядкування і внормування?
16. У чому полягає впорядкування і внормування термінології? На яких засадах воно відбувається?

Завдання для самостійного виконання:

Завдання 1. У наведених парах слів визначте терміни. Поясніть, якими ознаками вони відрізняються від семантично подібних лексичних одиниць. Сформулюйте значення термінів (за потреби скористайтесь словниками).

Комунікація – балачка, інвестиція – внесок, тарань – таранька, іпомея – кручені паничі, колоквиум – перевірка, логотип – малюнок, оптиміст – веселун, вундеркінд – розумака, інженер – технікар.

Завдання 2. Витягніть з термінологічних словників по 7 однокомпонентних, двокомпонентних та трикомпонентних термінів.

Завдання 3. *Наведіть по 7 прикладів термінів-абревіатур, термінів-комполітів, термінів-юкстаполітів, термінів-словосполучень.*

Завдання 4. *Дайте визначення наведених лінгвістичних термінів. Схарактеризуйте їх за будовою та походженням. За потреби скористайтеся Словником лінгвістичних термінів.*

Дісприкетник, слово-речення, ФСП, германські мови, дисиміляція, шиплячі звуки, похідність, функціонально-семантичний, ЛСВ, прамова, деривація, синтаксис, словосполучення, комполіт, основоскладання, період, ФО, термінографія, південно-східне наріччя, словотвірний ланцюжок, парадигма, безособове речення.

Завдання 5. *Запишіть подані слова у дві колонки: 1) терміни, 2) професіоналізми. Поясніть значення виписаних термінів. З'ясуйте, до яких галузевих терміносистем вони належать.*

Радіус, пара (у вищих навч. закладах), кок, депозит, тверда валюта, глюк (збій програми), галюцинація, кубрик, зависнути (зупинка комп'ютерної програми), відмивання грошей, дефолт, фанера (музич.), реклама, рейтинг, УЗД, заморозити (рахунок), індексація заробітної плати, споживчий кошик, поточний рахунок, мовна свідомість, архівування інформації, гостре респіраторне захворювання, дембель, мертва петля, абордаж.

Практичне заняття № 2. Способи термінотворення в українській мові

Теоретичні питання:

1. Вторинна номінація як найдавніший спосіб термінотворення.
  2. Способи термінологізації загальноживаної лексики.
  3. Детермінологізація. Перетермінологізація.
  4. Морфологічні способи термінотворення.
- a) Продуктивні афіксальні способи формування термінів у сучасній українській мові.
- b) Основні моделі осново- і словоскладання термінів у сучасній українській мові.
- c) Переваги й недоліки аббревіації як способу термінотворення. Поняття аброморфеми.
5. Синтаксичний спосіб творення термінів. Переваги й недоліки термінів-словосполучень.

Література:

1. Баган М. П. Співвідношення синтетизму й аналітизму в сучасній українській лінгвістичній термінології. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 2019. 22, 1, 100–108. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2019.170197>
2. Баган М.П. Нові тенденції у формуванні сучасної синтаксичної термінології. *Науковий вісник кафедри Юнеско Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2015. Вип. 31. С. 9 – 13.
3. Бондаренко Г. П. Морфологічні способи творення галузевих термінів на позначення понять лінгвістики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31(70). № 4, Ч. 1. С. 12 – 17.
4. Васенко Л.А. Фахова українська мова : [навчальний посібник] / Л.А. Васенко, В.В. Дубічинський, О.М. Кринець. Київ: Центр учб. літ., 2008. С. 91 – 95.
5. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: [підручник]. Львів : Світ, 1994. С. 167 – 170.
6. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. С. 83 – 130. Режим доступу : https://shron1.chtyvo.org.ua/Tomilenko_Liudmyla/Terminolohichna_leksyka_v_suchasni_tlumachni_leksykohrafii_ukrainskoi_literaturnoi_movy.pdf?PHPSESSID=91h0cduiuml75f3ncogni4grv1

7. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник [Текст] / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін; Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2020. С. 53 – 59. Режим доступу : http://elibrary.donnuet.edu.ua/1984/1/2020_NP_Furt_Terminolohiia.pdf

Запитання для самоконтролю:

1. Чому лексико-семантичний спосіб словотворення називають вторинною номінацією?
2. Що таке термінологізація? Які причини цього явища?
3. Якими способами відбувається термінологізація?
4. Що таке детермінологізація і перетермінологізація?
5. Які переваги й недоліки термінів, утворених на основі вторинної номінації?
6. За якими мотиваційними ознаками найчастіше відбувається термінологізація загальноживаних слів? Наведіть приклади.
7. У чому полягають переваги термінів, утворених морфологічними способами?
8. Які афіксальні словотвірні типи найпродуктивніші у термінотворенні?
9. Які іншомовні афікси найчастіше використовують для творення термінів?
10. Які питомі афікси найпродуктивніші в термінотворенні?
11. У чому полягає особливість термінів, утворених безафіксним способом? Наведіть приклади.
12. Що позначають терміни з суфіксом -нн(-я)?
13. Що позначають терміни з суфіксом -ість?
14. Що позначають терміни, утворені суфіксом -ач (-яч)?
15. Що позначають терміни, утворені суфіксом -к(-а)?
16. Назвіть найпродуктивніші моделі осново- та словоскладання у термінотворенні.
17. Чим відрізняються терміни-юкстапозити від прикладкових словосполук?
18. Які переваги й недоліки термінів-аббревіатур?
19. Які є види термінів-аббревіатур?
20. Чим відрізняється аброморфема від кореневої та афіксальної морфем. Які аброморфеми використовують у термінотворенні?
21. За якими моделями в сучасній українській мові утворюють терміни-словосполучення?
22. У чому полягають переваги й недоліки термінів-словосполучень?
23. Які моделі термінів-словосполучень найпродуктивніші?
24. Як довжина терміна-словосполучення найбільш оптимальна?
25. Які види термінів за будовою можуть бути структурними синонімами. Наведіть приклади.

Завдання для самостійного виконання:

Завдання 1. *З'ясуйте, яким способом утворено наведені терміни.*

Електронегативний, прошивання, фасонне точіння, пневмодриль, підшипник, сорочка (порожнина для охолоджувальної рідини), точка опори, промаш, ребро кристала, виорювання, поліфункціональність, рисяче око (камінь), дифзалік, скам'яніння, твір-роздум, геоморфологія, горб вулканічний, обмілина, відгук, план-конспект, зубець (верстата), напуск, демонтаж, вставне слово, звертання, прикладка, нарис, займенник, викладач, аперіодичний, дисбаланс, біойогурт, ЗНО, заболочування, перепис, КНЛУ, розмив, ненапружений.

Завдання 2. *На підставі якої мотиваційної ознаки відбулася термінологізація наведених слів.*

Сорочка (порожнина для охолоджувальної рідини), коліно (верстата), комір (агрегата), черпак (у машинобудуванні), щока (гори), око совине (камінь), пудинг (складчаста геологічна структура), ембріон (вулкана), кишень (ерозійна), безрудна жила, фарфоровий бісквіт, крило (схилу), крило (літака), рукав (пожежний), гора юна, перехід (в іменник), перехід (підземний), вікно (в операційній системі), мишка (комп'ютерна), комірка (в таблиці), корінь (слова), корінь (математичний).

Завдання 3. *Впишіть з газетних публікацій 10 прикладів детермінологізації термінів.*

Завдання 4. *Визначте, яким способом та за якими словотвірними моделями утворено наведені терміни.*

Глушник, огублення, Газпром, корінь, лексико-граматичний, словотвір, виконавець, правозахисник, нацбанк, безготівковий, словотвірний ланцюжок, стиснення, стискання, нагрівання, наголос, основа, нелінійний, крива, прямокутник, одзвінчення, перерозклад, вигук, прामова, старослов'янська мова, речення, наказ, коливальність, дозвіл, ПК, вогнетривкий, надстійкість, кислотно-лужний, тестування, текстотвірний, дієслово, похідність, збурення, відміна, рахунок, виріб, сміттечисний, викрутка, злив, незаконний, безконтактний.

Завдання 5. *Від наведених коренів утворіть якомога більше однокореневих термінів. Систематизуйте їх у формі словотвірного гнізда.*

Лекс-, граф-, прав-, слов-, термін-

Завдання 6. Пригадайте та запишіть 10 прикладів лінгвістичних термінів-словосполучень.

Завдання 7. Заповніть таблицю мовознавчими термінами.

Терміни, утворені лексико-семантичним способом	Терміни, утворені суфіксальним способом	Терміни, утворені безафіксним способом	Терміни, утворені префіксальним способом	Терміни-аббревіатури	Терміни, утворені осново-складанням	Терміни, утворені слово-складанням	Терміни, утворені синтаксичним способом

Завдання 8. Заповніть таблицю із попереднього завдання суспільно-політичними термінами.

Практичне заняття № 3. Роль запозичень у розвитку національної термінології

Теоретичні питання:

1. Причини запозичення термінології.
2. Переваги й недоліки запозичених термінів.
3. Основні шляхи запозичення термінів в українську мову.
4. Фонетичні та морфологічні ознаки запозиченої лексики.
5. Способи освоєння запозичених термінів.
6. Види запозичених термінів. Терміни-кальки.
7. Інтернаціоналізми, їхні переваги й недоліки.
8. Пуризм у термінології: необхідність чи утопія?

Література:

1. Баган М. П. Англізація сучасного українськомовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*. 2020. № 1. С.38–53. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_20/6.pdf
2. Боярова Л. Г. Німецькі запозичення в українській термінології. лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 52. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/3042>
3. Васенко Л.А. Фахова українська мова : [навчальний посібник] / Л.А. Васенко, В.В. Дубічинський, О.М. Кримець. Київ: Центр учб. літ., 2008. С. 92 – 100.
4. Кочан І. М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 294 с.
5. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: [підручник]. Львів : Світ, 1994. С. 163 – 166.
6. Селігей П. Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт? *Вісник Національної академії наук України*. 2007. № 9. С. 20 – 28.
7. Селігей П. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі. *Мовознавство*. 2008. № 1. С. 49–66.
8. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. С. 135 –140.
9. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник [Текст] / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін; Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2020. С. 55 – 57.

Запитання для самоконтролю:

1. Чому для поповнення терміносистем використовують саме запозичені терміни?
2. Які переваги й недоліки запозичених термінів? Чим зручніші питомі терміни?
3. З яких мов в українську мову прийшли найдавніші запозичення?
4. У яких галузевих терміносистемах використовують терміни, запозичені з грецької та латинської мов?
5. У яких галузевих терміносистемах домінують запозичення з англійської мови?
6. З якої мови українська мова запозичила музичні терміни?
7. Які фонетичні та морфологічні особливості мають запозичення з грецької, латинської, французької, німецької, англійської мов?
8. З якої мови українська мова зараз найактивніше запозичує терміни?
9. Що передбачає повне освоєння іншомовного терміна?
10. У чому полягає часткова асиміляція запозиченого терміна?
11. Чим відрізняються калька від власне-запозичення?
12. У чому специфіка повного й часткового калькування?
13. Що таке лексичні запозичення?
14. Чим семантичні запозичення відрізняються від лексичних?
15. Чим відрізняються усні запозичення від письмових?
16. Чому терміни краще безпосередньо запозичувати з мови-джерела, уникаючи мов-посередників?
17. Які терміни називають інтернаціоналізмами?
18. У чому полягають переваги й недоліки інтернаціоналізмів?
19. Чи обґрунтований пуризм у творенні національних термінологій? Наведіть приклади відповідної мовної політики.

Завдання для самостійного виконання:

Завдання 1. *За фонетичними та морфологічними ознаками наведених термінів визначте, з яких мов їх запозичено.*

Дисертація, директор, штраф, синтаксис, агонія, аритмія, інфляція, картридж, штамп, аксіома, фортисимо, беладона, косинус, холдинг, монархізм, концепція, консилиум, авіатор, штаб, пейджер, конференція, інфінітив, маркетинг, факультет, логіка, шрифт, аташе, офіцер, соло, менеджмент, інтермецо, голкіпер, сопрано, бюро, інструкція, ксенофобія, диз'юнкція, психологія, космос, модус, франчайзинг.

Завдання 2. До поданих старогрецьких і латинських коренів доберіть спільнокореневі терміни, які вживаються в сучасній українській мові, і поясніть їхні значення.

Аві (лат.) – птах; антроп (грец.) – людина; ауді (лат.) – слух; баро (грец.) – вага; біблі (грец.) – книга; біо (грец.) – життя; гідро (грец.) – вода; орто (грец.) – правильний, термо (грец.) – тепло, дека (грец.) – десять; граф (грец.) – писати; гранд (лат.) – великий; карді (грец.) – серце.

Завдання 3. Підберіть до наведених іншомовних термінів питомі українські синоніми. Запишіть утворені синонімічні ряди.

Філологія, деривація, флексія, семантика, ад'єктив, інтер'єктив, аксіологічний, кон'юнктив, реципієнт, транспозиція, генітив, номінація, інновація, опозиція, вокативний, вібрант, палаталізація, лабіалізація, комунікація, експлікація, акцентуалізація, дескрипція, дефініція, локалізація, темпоральний, квантитативний, оптимізація, варіативний, алфавіт, графіка, трансформація, дисиміляція, параметр, специфіка, компаративний, експлікант, віртуальний, дискретний, елегантний, ерудований, імпульс, конденсувати, дискредитувати, конспіратор, легітимний, навігація, норма, окупант, стабільний, редукація, факультатив, форсувати, шанс, лідер, презент, адепт, раціональний, ратифікувати, тріумфальний, реакція, превентивний, привілей, баланс, дефект, ротація, класифікація, диференціація.

Завдання 4. Замініть словосполучення термінами іншомовного походження. Поясніть правопис.

1. Відступ у першому рядку тексту. 2. Розмова між двома чи кількома особами. 3. Керівник хору, оркестру. 4. Проїзд, прокладений під землею або пробитий у горі. 5. Завіса з тканини на вікнах. 6. Словесний текст опери. 7. Певний режим харчування. 8. Густа бавовняна тканина. 9. Музичний супровід. 10. Наука про явища спадковості й мінливості організмів. 11. Латинська назва родового відмінка. 12. Латинська назва називного відмінка. 13. Різко окреслена протилежність. 14. Довжина замкнутого контура. 15. Дійова особа в художньому творі. 16. Невеликий сторожовий загін. 17. Драматичний або музичний твір. 18. Постановник спектаклю. 19. Уподібнення звуків. 20. Приготування столу до обіду. 21. Близькі за значенням слова. 22. Бортпровідниця на літаках. 23. Ланцюг подій у художньому творі. 24. Повідомлення телеграфом. 25. Кольорові вогні під час святкового карнавалу. 26. Виняткове, надзвичайне явище. 27. Опис свого життя та діяльності в хронологічній послідовності.

Завдання 5. Підберіть тексти, у яких вжито інтернаціоналізми (десять – п'ятнадцять прикладів). Використовуючи словники, поясніть їхні значення, з'ясуйте їхнє походження.

Завдання 6. До наведених термінів підберіть іншомовні відповідники серед слів, поданих у дужках.

Промисловість, продажність, обмін, рішення, всевіт, відсоток, краєвид, кіннота, лаштунки, льотчик, водій, воротар, кріпость, уподібнення, півники, чиряк, сухоти, обрій, кількісний, окислення, показовий, недокрів'я, описовий, розумовий (космос, бартер, ландшафт, пілот, ірис, асиміляція, резолюція, фортеця, голкіпер, шофер, оксидація, анемія, процент, індустрія, кавалерія, фурункул, квантитативний, експоненціальний, куліси, туберкульоз, дескриптивний, інтелектуальний, горизонт, корупція).

Завдання 7. Вишийте з наукових текстів та засобів масової інформації приклади невмотивованого використання запозичених термінів або зловживання ними. Запропонуйте власні варіанти оформлення таких прикладів.

Практичне заняття № 4. Особливості перекладу та написання іншомовних термінів

Теоретичні питання:

1. Особливості перекладу іншомовних термінів.
2. Способи перекладу загальнонаукових слів.
3. Термінологічні паралелі.
4. Уживання апострофа й м'якого знака в термінах іншомовного походження.
5. Подвоєння в іншомовних термінах.
6. Написання запозичених термінів разом, окремо й через дефіс.
7. Особливості відмінювання запозичених термінів.

Література:

1. Баган М. П. Англізація сучасного українськомовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*. 2020. № 1. С.38–53. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_20/6.pdf
2. Васенко Л.А., Дубічинський В.В., Кримець О.М. Фахова українська мова : [навчальний посібник]. Київ: Центр учб. літ., 2008. С. 101 – 120. <http://www.twirpx.com/file/266337/>
3. Городенська К.Г. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови. *Українська термінологія і сучасність*. 2009. Вип. 8. С. 3 – 9.
4. Литвин О. Г. Спроби внормування української технічної термінології в лексикографічних працях. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71) № 2 Ч. 1 С. 37 – 44.
5. Український правопис / НАН України; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. Київ: Наукова думка, 2019. 392 с.
6. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник [Текст] / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін; Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2020. С. 68 – 105. Режим доступу : http://elibrary.donnuet.edu.ua/1984/1/2020_NP_Furt_Terminolohiia.pdf
7. Чорновол Г.В. Основні проблеми внормування сучасної української термінології. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С.106 – 111.

Запитання для самоконтролю:

1. Яких правил потрібно дотримуватися, перекладаючи іншомовні терміни?
2. Які способи відтворення загальнонаукової лексики?

3. Що таке термінологічні паралелі?
4. У чому полягає освоєння запозичених термінів? Навіщо потрібне освоєння? Які етапи освоєння має пройти запозичений термін обов'язково?
5. У чому полягає транскрибування та транслітерація запозичених термінів? Наведіть приклади.
6. За яких умов в іншомовних термінах пишеться апостроф?
7. За яких умов в іншомовних термінах пишеться м'який знак?
8. Після яких літер у термінах іншомовного походження потрібно писати літеру *и*, а після яких – *і*?
9. За яким принципом у термінах іншомовного походження потрібно використовувати літери *z* і *г*?
10. Які терміни пишуться разом, а які – через дефіс?
11. У яких термінах іншомовного походження відбувається подвоєння звуків?
12. Які терміни – іменники чоловічого роду в Род. в. однини мають закінчення *-а, -я*, а які – *-у, -ю*?
13. Які закінчення мають терміни – іменники чоловічого роду в Ор. в. однини? Від чого залежить вибір закінчення?

Завдання для самостійного виконання:

Завдання 1. *Запишіть терміни, вставивши, де потрібно, пропущені літери або апостроф.*

Конгрес..., імун...тет, експрес...ія, тон...а, брок...олі, кор...спондент, шос...е, астеро...д, інтермец...о, мас...ив, абрев...атура, і...рац...ональний, а...сорті, асоц...йований, ас...метрія, а...таше, асорт...мент, і...р...еальний, ал...егорія, ас...міляція, амет...ст, г...ацинт, ал...огізм, оп...ортунізм, аморти...зація, ім...ігрант, ак...узатив, ал...егро, ан...али, оп...онент, ок...азіоналізм, ем...ігрант, ап...асіонато, нет...о, брут...о, ап...арат, інтел...генція, ілюм...натор, ренес...анс, інкас...атор, еміс...ія, ір...адіація, акред...тив, суб...ект, автопавіл...йон, прем...ера, батал...йон, бл...юмінг, бутон...єрка, ін...екція, дез...нформація, дос...є, комп...ютер, бар...єр, кон...юнктура, п...юпірт, ад...ютант, ар...єргард, ател...є, транс...європейський, ф...юзеляж, верф...ю, порт...є, конферанс...є, Мін...юст, ал...янс, барел...єф, мезал...янс, м...юзик-хол, рант...є, інтерв...ю, інтер...єр, ком...юніке, кон...юктивіт, кур...єр, бюл...етень.

Завдання 2. *Перепишіть, вставивши, де потрібно, пропущені літери, поясніть правопис. Невідомі для вас значення іншомовних термінів з'ясуйте за «Словником іншомовних слів».*

Асп...рант, аж...отаж, ам...доп...р...н, антагон...зм, ар...тм...я, д...дакт...ка, д...ад...ма, д...в...з...я, кру...з, мас...а, ал...гор...я, фой..., компром...тац...я, інт...л...кт, ал...т...рнат...ва,

с..л..кц..я, тра..ктор..я, ім..тац..я, факс..м..ле, р..туал, р..тор..ка, д..п..гм..нтац..я, д..ф..р..нц..ац..я, ре..страц..я, р..кв..з..ц..я, р..ф..р..ндум, ан..отац..я, кор..ктор, кас..ир, б..л..тр..ст..ка, д..с..ртац..я, ..люз..я, ком..юн..ке, д..фуз..я, абв..в..атура, м..юз..к-хол, н..юанс, ал..янс, ..н..єкц..я, об..єкт, пав..л..он, кон..юнктура.

Завдання 3. *Запишіть терміни разом, окремо або через дефіс.*

Термо/костюм, біо/елемент, гідро/баланс, обліково/фінансовий, електро/шокер, чверть/фінал, конференц/зал, віце/прем'єр, екс/чемпіон, боди/білдинг, оф/шор, віп/персона, економ/клас, мега/маркет, псевдо/урбанізація, авто/школа, спец/курс, супер/кубок, пост/колоніальний, пост/кросинг, мікро/економіка, квазі/конкурентний, рекламно/інформаційний, інтелектуально/філософський, технічно/економічний, реактивно/індуктивний, фальш/старт, теоретико/методологічний, функціонально/активний, диференційно/діагностувальний, електро/музика, рок/фестиваль, боди/арт, турбо/насос, кардіо/стимулятор, піар/менеджер, інтернет/конференція.

Завдання 4. *Відредагуйте речення, прокоментуйте помилки. Підкресліть терміни, визначте, до яких галузевих терміносистем вони належать.*

1. Шановні панове!

Ми просимо надіслати нам прескуранти (прайсси) на всі види вашої продукції. Ваша фірма являється головним дистрибутором по продажі поперечно-шліфувальних верстатів в Україні. Ото ж просимо перш за все повідомити, на яких умовах Ви могли б заключити довгостроковий договір поставки. Просимо вказати орієнтовні строки виконання взятих обов'язок і перелік можливих штрафних санкцій у випадку порушення договору.

2. Шановні панове!

Підтверджуємо отримання вашого запиту про поставку теле-апаратури. Не має потреби надсилати зразки оскільки ви добре знайомі з якістю нашої продукції. При умові своєчасного замовлення ми зможемо постачати вам півтори тисяч одиниць виробів кожного квартала. У попередньому листі ми познайомили вас із тарифами та графіком поставок. Ваші відгуки були добрими, тому ми можемо почати відвантажування товару по отриманні замовлення. Для оформлення замовлення просимо заповнити наступну таблицю... Для точного підбору потрібних кольорів, у відповідних ячейках таблиці вкажіть номери кольорів відповідно їх переліку на обороті листа.

Завдання 5. *Знайдіть у наведених реченнях випадки неналежного оформлення запозичених термінів. Поясніть, яких способи освоєння запозиченої лексики потрібно застосувати. виправте всі помилки в реченнях*

1. Поспілкуємося про можливості нашої кооперації на Кава-брейк. 2. Працюю ді-джеєм, поєднуючи хоббі і заробіток. 3. Сторітеллінг – це творча розповідь, на відміну від фактичної розповіді (переказу). 4. Total black look все частіше можна зустріти не тільки на подіумах та світських подіях, а й у повсякденному житті. 5. Об'єднуємо інтереси бізнесу, держави та міжнародних партнерів задля розвитку ІТ-індустрії в Україні. 6. Скористатися послугою «СМАРТ-ГРОШ» можна в однойменному додатку, доступному для скачування в Play Market і App Store. 7. Ще два українські фільми з'являться на Netflix. 8. Netflix відкриє поп-ап ресторан у Лос-Анджелесі. 8. Фрілансером називають фахівця, який надає digital-послуги. 9. Навчаючись на платформі Освітній Хаб, Ти гарантовано отримуєш сертифікат, що підтверджує твої знання та навички за кожним пройденим курсом. 10. Навчаючись на платформі Освітнього Хабу, Ти гарантовано отримуєш сертифікат, що підтверджує твої знання та навички за кожним пройденим курсом. 11. Купити Кард-рідери в Миколаєві – ціни, товари та послуги компанії "Ugreen Україна".

Завдання 6. *Поставте наведені терміни в Род.в. одн. Поясніть вибір закінчення.*

Газ, товар, відмінок, баланс, йогурт, синтез, реферат, кошторис, апостроф, сектор, диспут, прогрес, абзац, дефіс, зміст, розділ, принтер, акт, бізнес, гротеск, адресант, диплом, дипломат, університет, бензин, банк, рапс, барій, Плутон, текст, факультатив, декан, банк, семінар, штраф, катер, інструктаж, радіус, асортимент, інвентар, бакалавр, метрополітен, фюзеляж, аспірин, подіум, партер, субстантив, центр, гайморит, інтер'єр.

Завдання 7. *Поставте наведені терміни в Ор.в. одн. Поясніть вибір закінчення.*

Метраж, абзац, контроль, інвентар, гравій, емаль, туш, кришталь, тоннаж, модель, ерзац, детектор, барій, ртуть, кошторис, гриль, панель, ваучер, консьєрж, верф, концепція, транш, тендер, магістраль, барель, інфляція, візаж, федерація, колаж, мораторій, анотація.

Завдання 8. *Поєднайте наведені терміни з числівником два / дві / двоє. Поясніть вибір закінчення іменників.*

Проект, година, транш, референт, диспут, колега, тренажер, речення, ролик, цвях, гребінь, перехід, коктейль, щабель, річ, суб'єкт, поняття, бонус, стелаж, правило, підручник, рахівниця, комплект, комп'ютер, подія, лижі, літр, сантиметр, сторінка, додаток, комірка, параграф, клопотання, запит, менеджер, акт, доручення, графік, оголошення.

Практичне заняття № 5. Парадигмальні відношення в терміносистемах

Теоретичні питання:

1. Поняття терміносистеми.
2. Ознаки терміносистеми.
3. Синонімічні відношення між компонентами терміносистем.
4. Антонімічні відношення у терміносистемах.
5. Гіпонімічна парадигма як спосіб організації терміносистеми.
6. Терміни-пароніми – проблеми сприйняття та вживання міжсистемних паронімічних одиниць.

Література:

1. Баган М.П. Паронімія в сучасній українській лінгвістичній термінології: причини й тенденції розвитку. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Серія “Філологічні науки” Мовознавство*, 2017. 1, 8, С. 5–10. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2017/NV_2017_8-1/3.pdf
2. Білоусова Р.З. Синонімія в терміносистемі українського бібліотекознавства та бібліографознавства. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С.284 – 295.
3. Вакуленко М.О. Сучасна українська термінологія: методологія, кодифікація, лексикографічна практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. Київ, 2023. 445 с.
4. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: [підручник]. Львів : Світ, 1994. С. 179 – 194.
5. Васенко Л.А., Дубічинський В.В. , Кринець О.М. Фахова українська мова : [навчальний посібник]. Київ: Центр учб. літ., 2008. С. 85 – 87. <http://www.twirpx.com/file/266337/>
6. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Політехніка, 2004. С. 52 – 54.

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає системність термінологійної лексики? Чому системність важлива для термінології?
2. Яку роль відіграють терміни-синоніми в науково-технічних текстах?
3. Що таке абсолютні синоніми? Наведіть приклади.
4. Чим відрізняється синонімія термінів від синонімії загальнонавчаних слів?

5. Яку роль відграють антоніми в терміносистемах?
6. На які види поділяються терміни-антоніми?
7. Що таке антонімічна дублетність в термінології?
8. Як впливають гіперо-гіпонімічні зв'язки на системну організацію термінолексики?
9. Наведіть приклади лінгвістичних термінів-співгіпонімів.
10. Що таке гіпонімічна парадигма? На яких засадах її укладають і навіщо?
11. Що таке терміни-пароніми? Наведіть приклади.
12. Які труднощі виникають через утворення паронімічних термінів? Як розмежувати формально близькі терміни?

Завдання для самостійного виконання:

Завдання 1. Підберіть до наведених термінів синоніми. Визначте їхній тип.

Брифінг, віртуальний, реальний, флексія, семантика, філологія, факультатив, ранг, автомобіль, навігація, винятковий, процент, експлікація, конотація, дистрибуція, валентність, тріумф, аплодисменти, градування.

Завдання 2. Підберіть 10 прикладів лінгвістичних термінів-синонімів.

Завдання 3. Підберіть до наведених термінів антоніми. Визначте їхній тип.

Похідна основа, стиснення, природний, готівковий, баланс, типовий, словосполучення, вільне словосполучення, заборона, імпорт, тяжкий злочин, перший злочин, обвинувальний, офіційний, ухвалити, природний, військовий, передплата, висока температура, одномовний, дифтонг, голосний звук, огублений звук.

Завдання 4. Користуючись словниками, з'ясуйте значення наведених термінів – паронімів. Визначте їхній тип та до яких галузевих терміносистем вони належать. Складіть із ними речення.

Адресат – адресант, абонент – абонемент, громадський – громадянський, словотвірний – словотворчий, люстрація – ілюстрація, воєнний – військовий, професійний – професіональний, радіоактивний – радіаційний, морфологія – морфонологія, уява – уявлення, аберація – абрєвіація, презентувати – репрезентувати, імпресія – експресія, конвенція – конвекція, гранд – грант, директивний – дирекційний, колонка – колона – колонада – колонія, класовий – класичний, реклама – рекламація, імпульсивний – імпульсний, імітувати – емітувати, імміграція – еміграція, соціальний – соціалістичний, діалектний – діалектичний.

Завдання 5 . Установіть гіперо-гіпонімічні зв'язки між наведеними термінами.

Морфема – постфікс – афікс – флексія – суфікс – префікс – корінь; підмет – другорядні члени речення – член речення – головні члени речення – обставина – присудок – додаток; іменник – збірні іменники – частина мови; вібрант – приголосний звук – звук – власне-зімкнений звук – африкат; наріччя – говір; застаріла лексика – історизми – архаїзми; зміни звуків у потоці мовлення – комбінаторні зміни – позиційні зміни – асиміляція – акомодация – дисиміляція – палаталізація – лабіалізація.

Завдання 6. Утворіть гіпонімічну парадигму від наведених термінів-гіперонімів.

Словник, категорія, член речення, лексикологія, термін, речення.

Завдання 7. Наведіть приклади системності в різногалузевих термінологіях (фітнесу, театрального мистецтва, моди, краси, рукоділля, літературознавства, танців, музики тощо).

Практичне заняття № 6. Особливості української лінгвістичної термінології

Теоретичні питання:

1. Основні етапи формування української лінгвістичної термінології.
2. Шляхи запозичень лінгвістичних термінів в українську мову.
3. Структурно-семантичні особливості української лінгвістичної термінології.
4. Парадигмальні відношення в українській мовознавчій термінології.
5. Основні терміносистеми в сучасній українській лінгвістичній термінології.
6. Словники лінгвістичних термінів.

Література:

1. Баган М.П. Паронімія в сучасній українській лінгвістичній термінології: причини й тенденції розвитку. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Серія “Філологічні науки” Мовознавство*, 2017. 1, 8, С. 5–10. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2017/NV_2017_8-1/3.pdf
2. Бондаренко Г.П., Романов А.О. Синонімія та антонімія в українській лінгвістичній термінології. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи* : зб. статей. Полтава, 2020. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/14170/1/Bondarenko_Sinonimiya.pdf
3. Васецька О. І. Формальна та семантична варіантність синтаксичних термінів. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.01 українська мова. Інститут української мови НАН України. Київ, 2018. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vasetska_Oksana/Formalna_ta_semantychna_variantnist_syntaksychnykh_terminivkty/
4. Козелко І. Р. Лінгвістична термінологія В. Сімовича в контексті граматик кінця ХІХ – першої половини ХХ століття. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2019.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.

6. Ярошевич І. А. Про питоме і запозичене в українській граматичній термінології. *Література та культура Полісся*. 2018. Том 93, № 11. С. 68-77, doi:10.31654/2520-6966-2018-11f-93-68-77

Запитання для самоконтролю:

1. З появою яких писемних пам'яток розпочинається розвиток української лінгвістичної термінології?
2. Які письменники, культурні і громадські діячі вплинули на формування української лінгвістичної термінології? Схарактеризуйте їхній вплив.
3. З яких мов запозичено лінгвістичні терміни в українську мову?
4. Які зміни відбулися в українській лінгвістичній термінології у 20-30 рр. ХХ ст.? Назвіть відомих мовознавців, які вплинули на розвиток української лінгвістичної термінології у вказаний проміжок часу.
5. За якими мотиваційними ознаками утворено питомі лінгвістичні терміни? Відповідь проілюструйте прикладами.
6. З чим пов'язані зміни в мовознавчій термінології?
7. Чи можна вважати сучасну українську лінгвістичну термінологію добре розвиненою і впорядкованою? Відповідь обґрунтуйте.
8. У яких парадигмальних відношеннях перебувають між собою українські лінгвістичні терміни? Відповідь проілюструйте прикладами.
9. Які терміносистеми сучасної української мовознавчої термінології вам відомі? Назвіть терміни цих терміносистем.
10. Які галузі мовознавства активно поповнюються новими термінами?
11. Які словники лінгвістичних термінів вам відомі?
12. Яку інформацію подають словники лінгвістичних термінів?

Завдання для самостійного виконання:

Завдання 1. *Порівняйте сучасні та застарілі українські лінгвістичні терміни. З'ясуйте їхні мотиваційні ознаки. Поміркуйте, чому застарілі лінгвістичні терміни було замінено сучасними відповідниками.*

Голосний звук – голосівка; приголосний звук – шелестівка; щілинний звук – протиснений звук; суфікс – наросток; префікс – приросток; інфінітив – дієіменник; складносурядне речення – рівнорядно-зложене речення; речення непоширене – речення голе; непряма мова – посередня мова; пасивний стан – страждальний стан; майбутній час – будучий час; умовний спосіб – можливий спосіб; вигук – виклик; кома – запинка; знак оклику – викличник; знак питання – питайник; тире – пружка.

Завдання 2. *Схарактеризуйте наведені лінгвістичні терміни за походженням і за структурою.*

Складне речення, дієслово, інфінітив, дієвідмінювання, самостійна частина мови, науковий стиль, ділове мовлення, флексія, складносурядне речення з єднальними відношеннями, аббревіація, синтаксис, асонанс, дифтонг, зіяння, перерозклад, усічення твірної основи, аброморфема, конфікс, відмінювання, дієприслівник, вигук, частка, чергування, граматична категорія.

Завдання 3. *Пригадайте лінгвістичні терміни з наведеними коренями. Терміни запишіть і визначте спосіб їх творення.*

Мов-, слов-, склад-, діє-, звук-, пис- .

Завдання 4. *Підберіть до наведених лінгвістичних термінів синоніми.*

Інтер'єктив, вербальний, номінація, дисиміляція, деривація, семантичний, дескриптивний, графіка, палаталізований звук, конототивний, кореляція, диз'юнктивні відношення, реципієнт, комунікативний акт, аксіологічний акт, вокатив, темпоральні відношення, номінативні речення, композит, постпозиція, інтерфікс, адвербіальний, консонанти, асиміляція, негація, дистрибуція, градація, узуальний.

Завдання 5. *Підберіть до наведених лінгвістичних термінів антоніми. Визначте їхній тип.*

Голосний звук, просте речення, запозичення, похідна основа, відмінюване слово, самостійна частина мови, літературна мова, усне мовлення, загальноживана лексика, складнопірядне речення нерозчленованої структури, однокореневі слова.

Завдання 6. *Визначте з-поміж наведених термінів відносно нові – ті, що ввійшли в науковий обіг упродовж останніх кількох десятиріч. Користуючись словником лінгвістичних термінів, поясніть їхні значення. Складіть з ними речення.*

Текст, стиль, дискурс, пропозиція, граматична основа, фрейм, поняття, прототип, термін, образ, концепт, деривація, сленг, колоратив, валентність, предикат, парадигма, інваріант, алофон, негація, детермінант, прислівний другорядний член речення, синкретичний другорядний член речення, нечленовані речення, девербатив.

Завдання 7. *Замініть наведені сполуки слів нормативними термінами.*

Дві крапки, маленька літера, узагальнююче слово, мотивуюча основа, функціональні особливості, уточнюючий член речення, понятійний вид мислення, степінь прояву ознаки, смислові відношення між частинами речення.

Завдання 8. Назвіть терміни з наведених галузей мовознавства. За потреби скористайтеся словником лінгвістичних термінів.

Комунікативна лінгвістика, когнітивна лінгвістика, функціональна лінгвістика, словотвір, лексикологія, етнолінгвістика, експериментальна фонетика, діалектологія, культура мови, стилістика.

Завдання 9. Напишіть твір на тему "Мій улюблений розділ мовознавства", використавши 15–20 лінгвістичних термінів. Терміни підкресліть, схарактеризуйте їх за походженням і структурою.

Практичне заняття № 7. Термінологічні словники

Теоретичні питання:

1. Специфіка термінологічних словників.
2. Види термінологічних словників.
3. Особливості укладання термінологічних словників.
4. Структура статті термінологічного словника.
5. Українська термінографія – здобутки й перспективи.

Література:

1. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: [підручник]. Львів : Світ, 1994. С. 132 – 145.
2. Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: становлення, розвиток та перспектива (на матеріалі критичної оцінки термінологічних словників) : монографія / наук. ред. Т. А. Космеди. Харків: Майдан, 2021. 460 с.
3. Петрова Т. О. Термінографічні традиції і новаторство в українській термінологічній лексикографії. лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 53. С. 209-221
4. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Політехніка, 2004. С. 98 – 106.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
6. Покровська О.А., Сапожнікова Л.Я., Руденко С.М. Українська термінографія: історія, теорія, практика. Харків: ХДУХТ, 2015. URL: <https://docplayer.net/72693645-Ukrayinska-terminografiya-istoriya-teoriya-praktika.html>
7. Українсько-англійський словник лінгвістичної термінології / Л.В. Коломієць, О.Л. Паламарчук, Г.П. Стрельчук, М.В. Шевченко. Київ: Освіта України, 2013. 455 с. <https://e2u.org.ua/dicts/linguistic>

Запитання для самоконтролю:

1. Що є об'єктом і предметом термінографії?
2. Яке призначення термінологічних словників?
3. Чим відрізняється укладання термінологічного словника від інших лексикографічних праць?
4. Які основні вимоги до термінологічних словників?
5. Які види термінологічних словників ви знаєте?

6. Які відомості про термін може передавати стаття термінологічного словника?
7. У чому полягає специфіка ідеографічного термінологічного словника?
8. Чим відрізняється інформаційний термінологічний словник від регламентувального термінологічного словника?
9. Як класифікують термінологічні словники за охопленням матеріалу?
10. У чому суть словника-тезауруса? Наведіть приклади.
11. Чим відрізняється термінологічний словник від енциклопедії?
12. За якими принципами розташовують терміни в термінологічних словниках?
13. Які етапи виділяють у розвитку української термінографії? Як змінювалися принципи укладання термінологічних словників?
14. Чи є сенс перевидавати словники 20-30 рр ХХ ст.? Відповідь обґрунтуйте.
15. Яких видатних українських термінографів Ви знаєте? Розкажіть про їхній доробок.

Завдання для самостійного виконання:

Завдання 1. *Ознайомтеся зі структурою термінологічних словників. Визначте їхній тип, для кого вони призначені і за яким принципом укладені. Назвіть переваги й недоліки наведених словників*

1. Шелудько І., Садовський Т. Російсько-український словник технічної термінології. URL:
<https://r2u.org.ua/data/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%20%281928%29.pdf>
2. Термінологічний словник. URL:
https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagog_iki/slov.htm
3. Барань Є. Б. Короткий термінологічний словник з морфології української мови. URL:
http://www.kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/Barany_Erzsebet_kor_term_szl.pdf

4. Зевако В.І. Словник лінгвістичних термінів

https://tdmuv.com/kafedra/theacher/sus_dusct/zevako_vl/%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%8B%D0%B5%20%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%8B/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B2.htm

Завдання 2. *Змодельуйте статті ідеографічного словника, які б описували нижченаведені терміни.*

Предикативність, акцент, редуція, заперечення, парцеляція, морфема.

Завдання 3. *Прочитайте передмову до зазначених нижче словників. Визначте, на яких засадах укладали словники в 20-30 рр ХХ ст. Чи збігаються вони з принципами сучасної термінографії?*

Калинович Ф. Словник математичної термінології (проект). Репринт із видань 1925, 1926, 1931 рр. Передмова П.Ю. Гриценка, В.М. Бріцина. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 117 с. (Серія "Словникова спадщина України")

Кривченко Г., Ігнатович В. Словник економічної термінології. Репринтне видання 1930 р. Передмова В.М. Бріцина, П.Ю. Гриценка, В.М. Бріцина (Серія "Словникова спадщина України"). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 140 с. (Серія "Словникова спадщина України").

СХЕМА ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕРМІНА

1. Сформулюйте значення терміна.
2. Схарактеризуйте термін за сферою вживання. Визначте, до якої термінології він належить.
3. Укажіть тип терміна за походженням. Якщо термін іншомовний, за допомогою Словника іншомовних слів з'ясуйте, з якої мови його запозичено.
4. Установіть тип терміна за морфологічною будовою, зазначте спосіб творення терміна, якщо він похідний.
5. Підберіть до терміна синоніми, антоніми, гіперонім та гіпоніми, якщо це можливо.

ЗРАЗОК ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕРМІНА

Флексія

1. "Кінцевий змінний морф, що додається до основи слова".
2. Вузкоспеціальний, з лінгвістичної термінології.
3. Іншомовний, запозичений з латинської мови.
4. Непохідний.
5. Синонім – закінчення; антонімів немає; гіперонім – морф; гіпоніми – нульова флексія, внутрішня флексія.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Варіант 1

Завдання 1. Напишіть розгорнуту відповідь на питання: «Основні етапи розвитку української термінології».

Завдання 2. Випишіть з наведеного уривку терміни й зробіть їх лінгвістичний аналіз.

Що нам робити із запозиченнями?

Науковий стиль, як жоден інший, багатий на слова чужомовного походження. І це зрозуміло: наука – явище міжнародне, тож вони є одним із найважливіших джерел поповнення термінології (електрон, синус, вітамін, монтаж, реакція, евтаназія). Друге важливе джерело – терміни, утворені на власній основі (корінь, пізнання, коло, тиск, вісь, теплообмін, жаротривкість). Отже, в науковій лексиці співіснують чуже й питоме, інтернаціональне й національне (П.Селігей).

Завдання 3. Утворіть гіпонімійну парадигму від гіпероніма *частина мови*.

Варіант 2

Завдання 1. Напишіть розгорнуту відповідь на питання: «Проблеми української термінографії».

Завдання 2. Випишіть з наведеного уривку терміни й зробіть їх лінгвістичний аналіз.

Широке розуміння інтертекстуальності сьогодні передбачає запозичення з інших жанрів їх власних художніх засобів експресивності. Проте у випадку автобіографічного дискурсу йдеться не про звичне пародіювання текстів, а використання цитати як можливої культурно-історичної референції, що наголошує правдивість мовлення (реалема).

У сучасному романі вписування фотографії, кінофільму, кінокадру, книги в контекст відбувається так, що візуальне піднімає піктуральну живописну презентацію, стає розгорнутою метафорою літературного мімезису (В. Фесенко).

Завдання 3. Утворіть гіпонімійну парадигму від гіпероніма *головний член речення*.

Варіант 3

Завдання 1. Напишіть розгорнуту відповідь на питання: «Чи доречний пуризм в термінології?».

Завдання 2. Випишіть з наведеного тексту терміни й зробіть їх лінгвістичний аналіз.

Кожен хімічний елемент має свої ступені окислення, які виявляють його атоми у сполуках. Під час хімічних реакцій елементи зберігаються, оскільки відбувається лише розподіл електронів зовнішніх електронних оболонок атомів, а ядра залишаються незмінними.

Одну з перших класифікацій хімічних елементів запропонував шведський хімік Я. Барцеліус у 1804 р., у якій розмежував металічні та неметалічні елементи. У цій класифікації не враховано властивості перехідних елементів, які можуть утворювати амфотерні оксиди й гідроксиди (З підручника).

Завдання 3. Утворіть гіпонімічну парадигму від гіпероніма *морфема*.

Варіант 4

Завдання 1. Напишіть розгорнуту відповідь на питання: «Чи становить проблему інтенсивне запозичення іншомовної термінології?»

Завдання 2. Випишіть з наведеного уривку терміни й зробіть їх лінгвістичний аналіз.

Словотвір – це розділ мовознавства, який вивчає слова з погляду способів творення і структури. Розрізняють синхронний і діахронний словотвір. Основними поняттями синхронного словотвору є словотвірна мотивація і словотвірне значення похідного слова з урахуванням його сучасних (живих) зв'язків з іншими словами або словосполученнями. Щоб зрозуміти характер структури слова, треба з'ясувати не лише його морфемний склад, а й значення морфем у зв'язках і відношеннях у слові (З підручника).

Завдання 3. Утворіть гіпонімічну парадигму від гіпероніма *другорядний член речення*.

Варіант 5

Завдання 1. Напишіть розгорнуту відповідь на питання: «Принципи унормування термінів у сучасному термінознавстві».

Завдання 2. Випишіть з наведеного уривку терміни й зробіть їх лінгвістичний аналіз.

Лексичне значення слова – це те поняття, той зміст, який вклали в слово люди. Натомість граматичне значення слова показує, що слово належить до певної частини мови. Наприклад, лексичне значення слова "млин" – споруда, що розмелює зерно на борошно за допомогою вітряної, водяної, парової та інших видів енергії. Це значення зафіксовано у тлумачному словнику української мови. Граматичне значення слова "млин" – іменник чоловічого роду, вжитий у називному відмінку однини, належить до другої відміни (З підручника).

Завдання 3. Утворіть гіпонімічну парадигму від гіпероніма *лексикологія*.

Варіант 6

Завдання 1. Напишіть розгорнуту відповідь на питання: «Особливості формування комп'ютерної термінології».

Завдання 2. Випишіть з наведеного уривку терміни й зробіть їх лінгвістичний аналіз.

Термін "інтонація" спершу використовували у католицькому богослужбовому співі на означення короткої вступної музичної фрази, що передувала вступу хору. Її виконував соліст, а потім підхоплював хор. Композитори ренесансу інтонацією називали самостійне невеличке органне налаштування.

Інтонацію не використовують як елемент музичної форми. Замість цього за необхідності перед виконанням музичного твору хормейстер дає хору налаштування. Процес відтворення висоти звуку в цей час називається інтонуванням (З підручника).

Завдання 3. Утворіть гіпонімічну парадигму від лінгвістичного терміна *звук*.

Варіант 7

Завдання 1. Напишіть розгорнуту відповідь на питання: «Особливості формування лінгвістичної термінології».

Завдання 2. Випишіть з наведеного уривку терміни й зробіть їх лінгвістичний аналіз.

Український романтизм – ідейний рух у літературі, науці й мистецтві. Визначальними для романтизму стали ідеалізм у філософії та культ почуттів, а не розуму, звернення до народності, захоплення фольклором і народною мистецькою творчістю, пошук історичної свідомості й посилене вивчення історичного минулого, інколи втеча від доколишньої дійсності в ідеалізоване минуле або вимріяне майбутнє чи й у фантастику. Романтизм призвів до формування романтичного світогляду й постання нових літературних жанрів: балади, ліричної пісні, романсової лірики, історичних романів і драм (З підручника).

Завдання 3. Утворіть гіпонімічну парадигму від гіпероніма *зміна звуків у потоці мовлення*.

ЗРАЗОК ЗАВДАНЬ З МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Обґрунтуйте специфічний характер терміна як мовної одиниці. Назвіть його відмінності від загальноповсякденної лексики, жаргонізмів та професіоналізмів.

2. Запишіть терміни, вставивши, де потрібно, пропущені літери або апостроф.

Акр..д..тація, диз..юнкц..я, асп..р..н, кон..юнкц..я, ас..оц..ац..я, барел..єф, ф..юзеляж, ін..екція, барок..о, пр..нтер, пр..ор..тетний, сомел..є, су..цид, сп..н..нг.

3. Запишіть терміни разом, окремо або через дефіс.

Лексико/граматичний, термо/комбінезон, біо/йогурт, плей/оф, чверть/фінал, південно/слов'янський, емоційно/маркований, військово/зобов'язаний, вузько/діалектний, стерео/система.

4. Підберіть до наведених іншомовних термінів питомі українські синоніми.

Асиміляція, палаталізація, екзамен, еволюція, диференціація, оптимізація, диференціація, пролонгація, юрист, ерзац, дистанція, еволюція, експансія.

5. Перекладіть наведені терміни, дотримуючись морфологічних норм сучасної української літературної мови.

Записующее устройство, самообучающая программа, проектирующая организация, сушка изделия, корректировка режима, упаковка багажа, настройщик пианино, менеджер по закупке товара.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

За кожне виконане завдання контрольної модульної роботи студент може одержати оцінки "5", "4", "3", "2".

За 1 завдання студент одержує оцінку "5", якщо вичерпно й грамотно відповів на питання; оцінку "4" – якщо правильно відповів на питання, але припустився кількох змістових неточностей, орфографічних, пунктуаційних чи стилістичних помилок. Оцінку "3" студент одержує, якщо не повністю відповів на питання, оцінку "2" – якщо не відповів на питання.

За 2 і 3 завдання студент одержує оцінку "5" за умови бездоганного виконання їх, оцінку "4" – якщо припустився не більше 2 помилок. Оцінку "3" студент одержує, якщо зробив до 4 помилок, оцінку "2" – якщо зробив понад 4 помилки.

За 4 завдання оцінку "5" ставлять, якщо студент безпомилково підібрав синоніми; оцінку "4" – якщо припущено до 2 помилок; оцінку "3" – якщо виявлено не більше 4 помилок; оцінку "2" – якщо у виконаному завданні понад 4 помилки.

За 5 завдання оцінку "5" ставлять, якщо правильно перекладено всі терміни, оцінку "4" – якщо в перекладі не більше 2 помилок. Оцінку "3" студент одержує, якщо припустив до 3 помилок; оцінку "2" – якщо зробив понад 3 помилки.

Загальна оцінка за контрольну модульну роботу залежить від оцінок за окремі завдання МКР:

"5" – якщо 3 і більше завдань МКР студент виконав на "5", решту на "4";

"4" – якщо 3 і більше завдань МКР студент виконав на "4", решту на "5" або "3";

"3" – якщо 3 і більше завдань МКР студент виконав на "3", решту на "5" або "4".

Студент одержує загальну "3", якщо 1 з завдань виконано на "2" незалежно від оцінок за решту завдань.

Студент одержує загальну оцінку "2", якщо більше 2 завдань виконав на "2".

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет і завдання термінознавства.
2. Зв'язок термінознавства з іншими лінгвістичними дисциплінами.
3. Загальнотеоретичні проблеми термінознавства.
4. Основні етапи розвитку української термінології.
5. Українська термінологічна спадщина ХХ ст.
6. Термін, ознаки терміна як мовної одиниці.
7. Специфіка терміна на тлі інших мовних одиниць.
8. Типи термінів за будовою та сферою вживання.
9. Способи термінотворення.
10. Продуктивні словотвірні типи в українському термінотворенні.
11. Вторинна номінація як продуктивне явище термінотворення.
12. Термінологізація загальноновживаної лексики, детермінологізація термінів.
13. Роль запозичень у формуванні українських галузевих терміносистем.
14. Способи освоєння запозичених термінів в українській мові.
15. Калькування термінів, види кальок.
16. Правила перекладу термінів та загальнонаукової лексики.
17. Правопис термінів іншомовного походження.
18. Уживання апострофа й м'якого знака в термінах іншомовного походження.
19. Написання термінів разом, окремо, через дефіс.
20. Формування української лінгвістичної термінології.
21. Формування української суспільно-політичної термінології.
22. Формування української технічної термінології.
23. Терміносистема, її ознаки, відмінність від термінології.
24. Омонімія й полісемія в термінології.
25. Роль синонімії в термінологічних системах. Типи термінів-синонімів.
26. Антонімічні терміни: види та функціональні особливості.
27. Парономазія у термінології: причини та наслідки. Типи термінів-паронімів.
28. Гіпонімічна парадигма як одна із найважливіших категорій формування термінологічної структури.
29. Українська термінографія – здобутки й проблеми.
30. Специфіка термінологічних словників.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Баган М. П. Англізація сучасного українськомовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*. 2020. № 1. С.38–53. https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_20/6.pdf
2. Баган М. П. Співвідношення синтетизму й аналітизму в сучасній українській лінгвістичній термінології. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 2019. 22, 1, 100–108. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2019.170197>
3. Баган М.П. Нові тенденції у формуванні сучасної синтаксичної термінології. *Науковий вісник кафедри Юнеско Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2015. Вип. 31. С. 9 – 13.
4. Бондаренко Г. П. Морфологічні способи творення галузевих термінів на позначення понять лінгвістики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31(70). № 4, Ч. 1. С. 12 – 17.
5. Бондаренко Г.П., Романов А.О. Синонімія та антонімія в українській лінгвістичній термінології. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи* : зб. статей. Полтава, 2020. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/14170/1/Bondarenko_Sinonimiya.pdf
6. Вакуленко М.О. Сучасна українська термінологія: методологія, кодифікація, лексикографічна практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. Київ, 2023. 445 с.
7. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Політехніка, 2004. С. 41 – 57.
8. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: [підручник]. Львів : Світ, 1994. С. 143 – 150.
9. Петрова Т. О. Термінографічні традиції і новаторство в українській термінологічній лексикографії. лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 53. С. 209-221
10. Покровська О.А., Сапожнікова Л.Я., Руденко С.М. Українська термінографія: історія, теорія, практика. Харків: ХДУХТ, 2015. URL: <https://docplayer.net/72693645-Ukrayinska-terminografiya-istoriya-teoriya-praktika.html>

11. Селігей П. Питоме і чуже в термінології: гармонія чи конфлікт? *Вісник Національної академії наук України*. 2007. № 9. С. 20 – 28.
12. Селігей П. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми. *Мовознавство*. 2007. № 3. С. 48–61.
13. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
14. Філіппова Н. М. Загальне термінознавство : навч. посіб. Миколаїв : НУК, 2020. 219 с.
15. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник [Текст] / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін; Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2020. 172 с.
http://elibrary.donnuet.edu.ua/1984/1/2020_NP_Furt_Terminolohiia.pdf
16. Чорновол Г.В. Основні проблеми внормування сучасної української термінології. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С.106 – 111.

Додаткова

1. Баган М. Заперечення як основа номінації наукових понять. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць*, 2016. Вип. 33. С. 7–19. [DOI: 10.18372/2520-6818.33.10724](https://doi.org/10.18372/2520-6818.33.10724)
2. Баган М.П. Паронімія в сучасній українській лінгвістичній термінології: причини й тенденції розвитку. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Серія “Філологічні науки” Мовознавство*, 2017. 1, 8, С. 5–10. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2017/NV_2017_8-1/3.pdf
3. Білоусова Р.З. Синонімія в терміносистемі українського бібліотекознавства та бібліографознавства. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С.284 – 295.
4. Боярова Л. Г. Німецькі запозичення в українській термінології. лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 52. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/3042>
5. Васенко Л.А., Дубічинський В.В., Кринець О.М. Фахова українська мова : [навчальний посібник]. Київ: Центр учб. літ., 2008. С. 74 – 87.
6. Васецька О. І. Формальна та семантична варіантність синтаксичних термінів. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.01 українська мова. Інститут української мови НАН України. Київ, 2018.

URL:

https://chtyvo.org.ua/authors/Vasetska_Oksana/Formalna_ta_semantychna_variantnist_syntaksychnykh_terminivkty/

7. Козелко І. Р. Лінгвістична термінологія В. Сімовича в контексті граматик кінця XIX – першої половини XX століття. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2019.
8. Кочан І. М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 294 с.
9. Кочан І. М. Українське термінознавство вчора, сьогодні, завтра. *Мовознавство*. 2017. № 6. С. 44 – 53.
10. Литвин О. Г. Спроби внормування української технічної термінології в лексикографічних працях. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71) № 2 Ч. 1 С. 37 – 44. https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/2_2021/part_1/9.pdf
11. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) : [монографія]. Київ: ТОВ "МФА", 1997. 288 с.
12. Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: становлення, розвиток та перспектива (на матеріалі критичної оцінки термінологічних словників) : монографія / наук. ред. Т. А. Космеди. Харків: Майдан, 2021. 460 с.
13. Селігей П. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі. *Мовознавство*. 2008. № 1. С. 49–66.
14. Стасюк Т. В. Прологемени соціокогнітивного термінознавства та соціокогнітивна інтерпретація терміна. *Термінологічний вісник* : зб. наук. праць / Інститут української мови НАН України. Київ, 2019. Вип. 5. С. 55 – 64. Режим доступу : <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/1572>
15. Туровська Л. Українське термінознавство XXI ст.: основні напрямки досліджень. *Українська мова*. 2018. № 1. С. 57 – 63.
16. Халіман О. В. Критична оцінка українських термінологічних словників: рец. на: Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: становлення, розвиток та перспектива (на матеріалі критичної оцінки термінологічних словників) : монографія / наук. ред. Т. А. Космеди. – Харків : Майдан, 2021. 460 с. // *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С.Сковороди. Харків : ХНПУ, 2021. Вип. 55. С.185–189.
17. Ярошевич І. А. Про питоме і запозичене в українській граматичній термінології. *Література та культура Полісся*. 2018. Том 93, № 11. С. 68-77, doi:10.31654/2520-6966-2018-11f-93-68-77

Словники

1. Баркасі В.В., Каленюк С.О., Коваленко О.В. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів /За ред. С.О. Каленюк. Миколаїв, 2017. 192 с.
2. Голяннич М.І., Бабій І.О., Стефурак Р.І.. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія /; за редакцією М.І.Голяннич. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.
3. Єрмоленко С. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Світлана Єрмоленко, Світлана Бибики та ін. [за ред. С. Єрмоленко]. Київ: Либідь, 2001. 223 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
5. Селігей П.О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Академперіодика, 2014. 320с.
6. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних сполук / [уклад. Л.О. Пустовіт, О.І. Скопненко, Г.М. Сюта та ін.]. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
7. Українська мова: Енциклопедія / [Редкол. В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін.] 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Вид-во "Укр. енцикл." ім. М.П. Бажана, 2007. 856 с.
8. Українсько-англійський словник лінгвістичної термінології / Л.В. Коломієць, О.Л. Паламарчук, Г.П. Стрельчук, М.В. Шевченко. Київ: Освіта України, 2013. 455 с. <https://e2u.org.ua/dicts/linguistic>

Мирослава Петрівна Баган

ОСНОВИ ТЕРМІНОЗНАВСТВА

Навчально-методичний посібник
для практичних занять та самостійної роботи студентів

Підписано до друку 02.07. 2023р. Формат 60x84 1/16
Папір друк. № 1 Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 4,21
Умовн. фарбо-відб. 4,32 Обл.-вид. арк. 4,32
Тираж 100. Зам. № 23 -124

Видавничий центр КНЛУ
Свідоцтво: серія ДК 1596 від 08.12.2003 р.

Віддруковано "Видавництво Ліра-К"
03115, Київ, вул. Василя Стуса 22/1
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
Серія ДК № 3981.